

CRNA GORA
ZAVOD ZA STATISTIKU

Mirror analiza - sumarni izvještaj
Statistika spoljnotrgovinske razmjene

IPA 2012

Višekorisnički program statističke saradnje

Podgorica, decembar 2015

SADRŽAJ:

1. Uvod.....	3
2. Glavne karakteristike trgovine Crne Gore sa EU i zemlje partneri najveći uvoznici....	4
3. Metodologija koja se koristi za Mirror analizu.....	5
3.1. Korišćeni podaci.....	5
3.2. Izvori podataka.....	5
3.3. Korišćeni indikatori i formule	5
4. Opis mogućih uzroka asimetrija.....	7
5. Pregled rezultata.....	9
6. Analiza rezultata.....	11
Asimetrija sa EU državama članicama.....	11
Asimetrija sa Grčkom.....	13
Asimetrija sa Hrvatskom.....	14
Asimetrija sa Srbijom.....	15
Asimetrija sa Bosnom i Hercegovinom.....	15
7. Zaključak.....	16

1. Uvod

Mirror analiza spoljnotrgovinske razmjene je jedan od najčešće korišćenih instrumenata za upoređivanje kvaliteta podataka statistike spoljne trgovine između država partnera u razmjeni.

Uopšteno govoreći, mirror analiza se sastoji od upoređivanja izvoza iz države ili grupe država B, kao što izvještava A, sa uvozom u B iz A, kao što to izvještava B, i obratno. U principu, dvije vrijednosti bi trebalo da budu jednake, ali u praksi to obično nije slučaj, npr. postoje razlike u vrijednostima. Asimetrije se mogu mjeriti na različite načine (relativne, apsolutne, ponderisane, itd.), koristeći različite indikatore (statistička vrijednost, neto masa, suplementarni kvantitet) na različitim nivoima (država, poglavlje, 8-cifrena šifra proizvoda, itd.).

Postoji niz mogućih razloga asimetrije koji se mogu podijeliti na metodološke i nemetodološke razloge i koji će biti ovdje objašnjeni.

Trenutni izvještaj mirror analize za Crnu Goru se zasniva na periodu od 2009. do 2013. godine na agregatnom nivou, kao i na periodu od 2012. do 2013. godine za detaljne studije na CN 8-cifrenom nivou. Ovim dokumentom će se prikazati glavne karakteristike crnogorske trgovine, opis metodologije koja se koristi za analizu, tabele i grafici pomoću kojih se prikazuju uočene asimetrije, opis mogućih uzroka asimetrija i kratak pregled značajnih rezultata.

2. Glavne karakteristike razmjene Crne Gore sa EU i partnerske države najveći uvoznici

Spoljnotrgovinska razmjena Crne Gore ostvarena je u najvećoj mjeri tradicionalno sa državama članicama CEFTA i EU.

Tabela 1: Spoljnotrgovinska razmjena Crne Gore sa Evropskom unijom u mil.eura

	2009. godina		2010. godina		2011. godina		2012. godina		2013. godina	
	Vrijed.	Učešće%	Vrijed.	Učešće%	Vrijed.	Učešće%	Vrijed.	Učešće%	Vrijed.	Učešće%
IZVOZ	143	52	189	57	273	60	189	52	156	41
UVOZ	702	42	705	43	807	44	810	44	784	44

Pošto su države Zapadnog Balkana, koje su susjedne zemlje Crnoj Gori, uključene u CEFTA, razmjena sa njima je bila najznačajnija.

Tabela 2: Spoljnotrgovinska razmjena Crne Gore sa CEFTA u mil.eura

	2009. godina		2010. godina		2011. godina		2012. godina		2013. godina	
	Vrijed.	Učešće%	Vrijed.	Učešće%	Vrijed.	Učešće%	Vrijed.	Učešće%	Vrijed.	Učešće%
IZVOZ	119	43	126	38	138	30	144	39	186	49
UVOZ	568	34	590	36	726	40	702	39	687	39

Tabela 3: Asimetrije između uvoza Crne Gore i mirror izvoza partnera najvećih uvoznika u 2012. i 2013. godini

	2012. god.				2013. god.			
	Uvoz	Mirror Izvoz	Asimetrija	Odstupanje	Uvoz	Mirror Izvoz	Asimetrija	Odstupanje
Srbija	532 886	525 886	-7 001	1,3%	505 939	540 727	34 788	6,6%
Hrvatska	110 436	145 945	35 059	27,4%	97 511	106 333	8 822	8,7%
Bosna i Hercegovina	123 225	127 274	4 049	3,2%	126 202	138 353	12 151	9,2%
Grčka	159 189	163 208	4 019	2,5%	149 769	161 668	11 872	7,6%
Njemačka	115 665	71 824	-43 841	46,8%	116 468	74 768	-41 700	43,6%

Tabela 4: Asimetrije između izvoza Crne Gore i mirror uvoza partnera koji su najveći uvoznici u 2012. i 2013. godini

	2012. god.				2013. god.			
	Izvoz	Mirror Uvoz	Asimetrija	Odstupanje	Izvoz	Mirror Uvoz	Asimetrija	Odstupanje
Srbija	83 360	78 711	-4 649	5,7%	133 473	109 783	-23 690	19,5%
Hrvatska	83 544	45 238	-38 306	59,5%	59 548	4 335	-55 213	172,9%
Bosna i Hercegovina	37 413	28 379	967	3,5%	18 385	18 498	112	0,6%
Grčka	3 575	51 079	47 504	173,8%	3 594	56 329	52 734	176%
Kosovo	22 968	10 510	-12 458	74,4%	19 177	11 387	-7 790	51,0%

Na svjetskom nivou, partneri koji su bili najveći uvoznici tokom posljednje dvije dostupne godine, na strani uvoza su: Srbija, Grčka, Kina, Bosna i Hercegovina, kao i Njemačka.

Na strani izvoza, to su: Srbija, Hrvatska, Slovenija, Bosna i Hercegovina i Kosovo.

3. Metodologija koja se koristi za mirror analizu

3.1. Korišćeni podaci

U svrhu ove analize, upoređivana je mirror statistika koristeći statističke vrijednosti u eurima. Sprovedena su upoređivanja između Crne Gore sa EU, Crne Gore i Srbije, Hrvatske, Grčke, i Bosne i Hercegovine. Upoređivanja na agregatnom nivou (ukupno po partnerima, nivo poglavlja) su bila zasnovana na posljednje dostupnim podacima za period 2009-2013. godina. Analizirani su trendovi u odstupanju među podacima. Poređenja detaljnih podataka (8-cifrena kombinovana nomenklatura) zasnovana su na posljednje dostupnim dvogodišnjim podacima. Prikazani su proizvodi koji su se najviše uvozili, sa najvećim odstupanjima.

'Partner' je zemlja ili grupa zemalja prema/od koje se robe izvoze/uvoze od strane zemlje koja izvještava. Zemlja partner je obično država sa posljednje poznatom destinacijom za izvoze, I ili zemlja porijekla ili zemlja pošiljke za uvoz. Trenutna mirror analiza se zasnivala na državi porijekla/države posljednje poznate destinacije.

Glavni partneri Crne Gore (u vrijednostima, 2013. godina) na strani uvoza su: 1.Srbija, 2.Grčka, 3.Kina, 4.Bosna i Hercegovina, i 5.Italija. Na strani izvoza, glavni partnera su: 1. Srbija, 2.Hrvatska, 3. Slovenija, 4. Kosovo i 5. Bosna i Hercegovina. Pored ovih država Srbija (1.) i Bosna i Hercegovina (4.) na strani uvoza, i Srbija (1.) i Kosovo (4.) na strani izvoza su takođe korisnici projekta IPA 2012.

U analizi korišćene su i agregirane sve statističke procedure. Korišćena je Kombinovana nomenklatura kao robna klasifikacija.

3.2. Izvori podataka

Izvor podataka bio je Eurostatov Easy Comext, niz podataka "EU trgovina od 1988.god. po CN8" za podatke EU, niz podataka "Razmjena sa Zapadnim Balkanom i državama kandidatima od 2002. god. po CN" za ne-EU podatke.

3.3. Korišćeni indikatori i formule

U svrhu Mirror analiza spoljnotrgovinske razmjene, statistička vrijednost je obično jedini indikator koji se koristi. Asimetrije se mjere korišćenjem sljedećih formula za podatke:

$$\text{Asimetrija} = \text{Mirror vrijednost } (P) - \text{vrijednost } (R)$$

$$\text{Odstupanje} = \text{ABS}\left(\frac{\text{Mirror vrijednosti } (P) - \text{vrijednost } (R)}{(\text{Mirror vrijednost } (P) + \text{vrijednost } (R))/2}\right)$$

Gdje je:

- *R* je zemlja koja vrši poređenje - Reporter
- *P* je Partner
- *Vrijednost* je statistička vrijednost koju bilježi zemlja koja vrši poređenje
- *Mirror vrijednost* je mirror statistička vrijednost koju bilježi država partner.

“Asimetrija” mjeri razliku između dvije zabilježene (mirror) vrijednosti.

“Odstupanje” je apsolutna vrijednost asimetrije, podijeljena prosjekom dvije mirror vrijednosti.

Kada se izračunavaju asimetrije na nekoliko komponenti (po poglavlju, državi, itd.), a drugi indikator se koristi da bi se bolje reflektovala stvarna asimetrija na globalnom nivou. Naziva se “ponderisano prosječno odstupanje”, ili “WAD”:

$$\frac{\sum_C Ponder(C) * Odstupanje C}{\sum_C Ponder(C)}$$

- WAD =

Gdje:

- C predstavlja komponente
- *Ponder(C)* je prosjek dvije mirror vrijednosti

Iz ovih formula, može se izvesti sljedeći zaključak:

- Minimum odstupanje je 0% kada su obje vrijednosti identične
- Pozitivno odstupanje pokazuje da mirror vrijednost > vrijednost zemlje koja inicira mirror analizu, negativno odstupanje ukazuje da vrijednost zemlje koja inicira mirror analizu > mirror vrijednost
- Maksimalno odstupanje je +/- 200% kada jedna od dvije vrijednosti nedostaje
- Odstupanje je +/- 100% kada je asimetrija jednaka (u apsolutnoj vrijednosti) prosječnoj vrijednosti
- WAD je veće nego ili jednako ukupnom odstupanju. Jednak je ukupnom odstupanju kada su asimetrije sve pozitivne ili sve negativne.

U skladu sa definisanim pravilima mirror analize, sljedeća tri nivoa odstupanja se razlikuju:

- Od 0% do 15% - odstupanje se smatra niskim.
- Od 15% do 50% - odstupanje se smatra srednjim. Više od 30% odstupanja zahtijeva dodatnu analizu.
- Više od 50% - odstupanje se smatra visokim, ukazujući na nepravilnosti ili veoma ozbiljne disbalanse u podacima spoljne trgovine.

4. Opis mogućih uzroka asimetrije

Postoji mnogi slučajevi i razlozi koji dovode do asimetrije između izvještavanih podataka dvije države. Treba imati na umu da njihove pojave ne znače nužno grešku u podacima ni na jednoj strani, ali mogu biti rezultat uticaja nekih validnih faktora. U skladu sa tim, razlozi se mogu podijeliti na dvije glavne grupe, naime onih kao uzrok metodologije u spoljnoj trgovini ili kao greške u izvještavanju.

Glavni metodološki razlozi su:

- **Validacija** – zavisi od vrijednosti koja se koristi kada se se obrađuju spoljnotrgovinski podaci - carine, statistička ili fakturisana, prema vrednovanju CIF ili FOB.
- **Partnerske države koje se koriste za mirror analizu** – mogu biti zemlja porijekla ili zemlja pošiljke za uvoze i država posljednje poznate destinacije za izvoze. Dok je zemlja pošiljke za uvoze konzistentna sa zemljom zadnje poznate destinacije za izvoze (obje prate fizičko kretanje roba), zemlja porijekla nije. Koristeći zemlju porijekla za mirror analizu dovodi do značajnih odstupanja u podacima koji se porede za više od jedne zemlje partnera. Sa jedne strane, dati uvoz nedostaje iz izvoza zemlje porijekla (osim kada je zemlja porijekla istovremeno i zemlja pošiljke), a sa druge strane, uključen je u izvoz zemlje pošiljke (koje se ne može prikazati u deklaraciji uvoza).
- **“Rotterdam efekat”** – može se odnositi na trgovinu između zemlje članice EU i zemlje koja nije EU članica. EU države koje vrše razmjenu imaju mogućnost da izvrše carinske formalnosti oko uvoza ili izvoza u bilo kojoj državi članici, bez obzira da li su robe direktno preuzete od strane druge države članice (u slučaju izvoza) ili su namjenjene da se odmah prebace u drugu državu članicu za finalnu upotrebu (u slučaju uvoza). Uvoznici posebno koriste ovu olakšicu kako bi se roba pustila u slobodan promet, najranije moguće, često na spoljnoj granici Evropske unije. Jednom kada se plate carinske dažbine, uključene strane su u mogućnosti da ustupe slobodno robu bez obaveze da razmatraju daljnje regulative za kontrolu carine ili da obezbijede garanciju za bilo kakve obaveze koje se plaćaju. Ovo povećava dostupnost roba i izbjegnuto je gubitak interesa za garanciju. Ekstra uvoz u EU moraju evidentirati države članice u kojima se roba carini (država članica A). Kada se nakon toga roba doprema do država članica kao konačna destinacija (država članica B), Intrastat pošiljka se mora evidentirati u državi članici A, a prijem u državi članici B. Ovo ima za rezultat asimetriju između države koja nije članica EU i obje EU države članice (A i B).
“Rotterdam efekat” se takođe tiče kretanja u izvozu iz Evropske unije. Izvoznici imaju slobodu da izvrše carinjenje, ne u stvarnoj državi članici namjene, već u državi članici izlaza, tj. državi članici iz koje roba stvarno napušta statističku teritoriju Zajednice. Ovo može dovesti do asimetrije sa državom namjene koja nije članica EU, gdje će se transakcija izvoza registrovati od strane “pogrešne” države partnera.
- **Vrijednost roba** manje od 1 000 eura ili neto masa manja od 1 000 kilograma – uzimajući u obzir da je Crna Gora mala država sa malom ekonomijom, postoji niz carinskih deklaracija čija vrijednost ne prelazi 1 000 eura vrijednosti ili 1 000 kilograma neto mase. Dok spoljnotrgovinski podaci Crne Gore uključuju carinske deklaracije sa

vrijednostima i/ili neto mase ispod tih limita, zemlje partneri mogu isključiti ovakve stavke u skladu sa zakonodavstvom EU.

- **Sistem trgovine** – primjenjeni sistem trgovine specijalne ili opšte predstavlja dodatni razlog za postojeće devijacije u mirror podacima. U zavisnosti od toga koji je sistem razmjene korišćen u obradi spoljnotrgovinskih podataka, opšti ili specijalni, ovo je jedan od mogućih razloga za odstupanje u podacima između dvije zemlje, zato što je pokrivenost dva sistema različita. Razlike u podacima između dvije zemlje su neizbježne, ukoliko se koriste različiti sistemi razmjene za upoređivanje.
- **Vrijeme registrovanja** – može doći do razlike u vremenu između registracije izvoza i registracije odgovarajućeg uvoza. Vremenska razlika može biti važan izvor odstupanja, jer roba koja se prenosi iz zemlje otpremanja prema kraju izvještajnog perioda može biti registrovana samo u narednim izvještajnim periodima u zemlji prijema. Datum prijema od strane Carine treba posmatrati kao referentni period za Extrastat deklaracije.
- **Povjerljivost podataka** – je daljnji razlog za asimetriju, podrazumijevajući da se određene carinske tarife ne pokazuju u okviru objavljenih podataka kreirajući dodatno opterećenje za upoređivanje između zemalja. Što su podaci koji se upoređuju detaljniji, to je više narušen efekat povjerljivosti.

Najčešće greške u izvještavanju su:

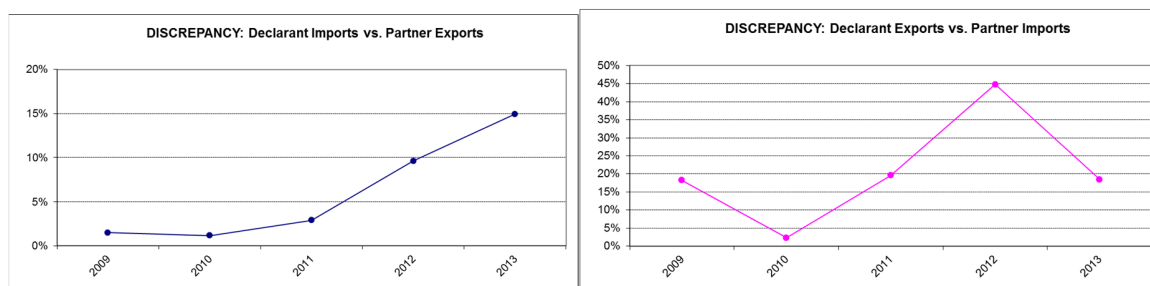
- **Pogrešna klasifikacija proizvoda** – Preduzeća koja izvještavaju često pogrešno klasifikuju robe. Moguća rješenja mogu biti daljnji razvoj alatki za bolju klasifikaciju roba ili sprovođenje metoda za automatsko detektovanje moguće pogrešne klasifikacije.
- **Triangularna trgovina** – Zemlja A prodaje proizvod zemlji B, koja prodaje zemlji C. Proizvod se transportuje od A do C direktno i ove dvije zemlje obično ne znaju jedna za drugu, obje misle da je zemlja B njihov partner. Na taj način, obje će navesti zemlju B i kao zemlju krajnje namjene i zemlju isporuke. Istovremeno, zemlja B u skladu sa metodologijom ITGS, neće evidentirati nijedno kretanje robe, pošto nije uključeno u fizička kretanja (samo u kretanje računa).
- **Vrijednost specijalne robe**, kao što je gas, električna energija, morski proizvodi, brodovi, avioni, itd. – Specijalne robe često zahtijevaju dodatne izvore podataka ili metode procjene koje nisu harminozvane sa ostalim zemljama. Kretanje gasa i električne energije treba prikupiti prema istim principima kao i ostale pokretne robe, odnosno, fizička kretanja preko nacionalnih granica, isključenje jednostavnog tranzita, ista definicija zemlje partnera (zemlja isporuke za uvoz i zemlja krajnje namjene za izvoz). Ipak, u praksi, kada se koriste ostali izvori podataka (naročito, informacije koje dolaze od operatera za prenos električne energije), teško je ostvariti ispravnu identifikaciju zemlje partnera ili isključivanje jednostavnog tranzita. Brodove i avione treba kontrolisati informacijama koje dolaze od nacionalnih registara.

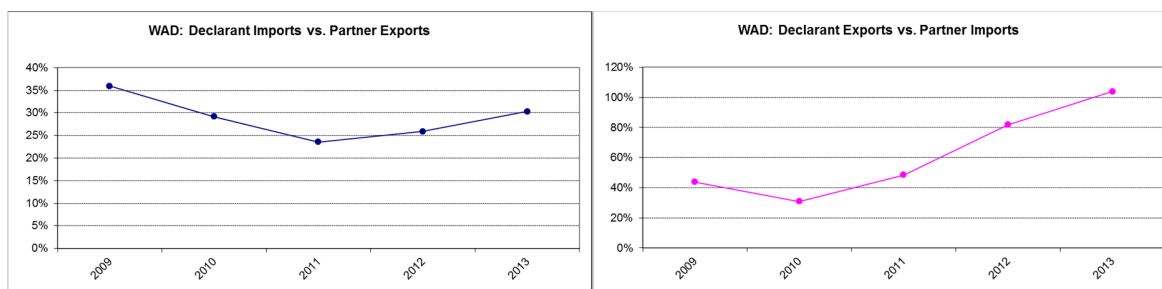
- **Vrednovanje obrade trgovine** – robe prema/od treba uključiti u statistiku trgovine. Obrada pokriva operacije (transformaciju, izgradnju, unapređivanje montaže, renoviranje, modifikaciju, konverziju) sa ciljem proizvodnje nove ili značajno unapređene stavke.
- Ovo ne uključuje uvijek promjenu u klasifikaciji proizvoda. Vrednovanje roba može biti problematično i u stanju neobrađivanja (robe za obradu) i stanju obrade (robe nakon obrade). Dok se u prethodnom slučaju obično ne izdaje račun, a obrađivač ne zna vrijednost robe, u posljednjem slučaju kompanije često izvještavaju dodatnu vrijednost (naknadu obrade) umjesto ukupne vrijednosti. Kao posljedica, kretanje robe za/nakon obrade može predstavljati važne slučajeve asimetrije.
- **Isključivanje u slučaju graničnih slučajeva** između trgovine robe ili usluga (popravke nasuprot obradi), proizvod sa with uslugama ugradnje, digitalni proizvodi, itd.

5. Pregled rezultata

Uočeno odstupanje sa **EU28**:

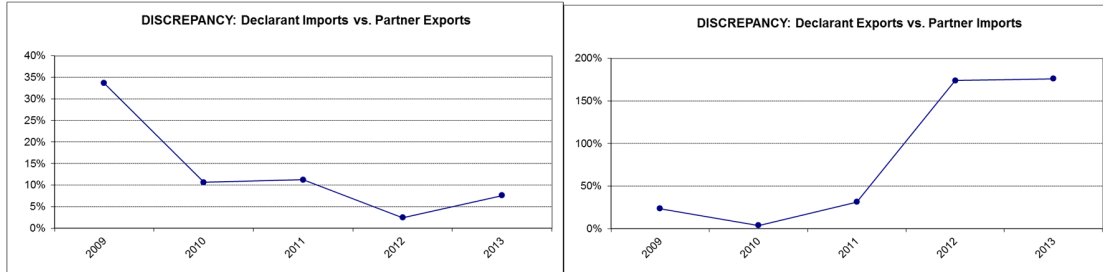
Odstupanje između uvoza Crne Gore i EU izvoza je relativno nisko od 2009. do 2011. godine, a onda se značajno uvećava u 2012. i 2013. godini. Osim u 2010. godini, odstupanje između crnogorskog izvoza i EU uvoza je visoko, naročito u 2012. godini kada dostiže 45%.

Iako je odstupanje između crnogorskog uvoza i EU izvoza relativno nisko od 2009. do 2011. godine, ponderisano prosječno odstupanje (weighted average discrepancy - WAD) sa pojedinačnim EU državama članicama je relativno visoko, otkrivajući pitanje alokacije zemlje partnera. Isto se može reći o crnogorskom izvozu, gdje se odstupanje pogoršava tokom godina.

U 2013. godini, **Grčka** je drugi po veličini trgovinski partner u vrijednosti, na strani uvoza.

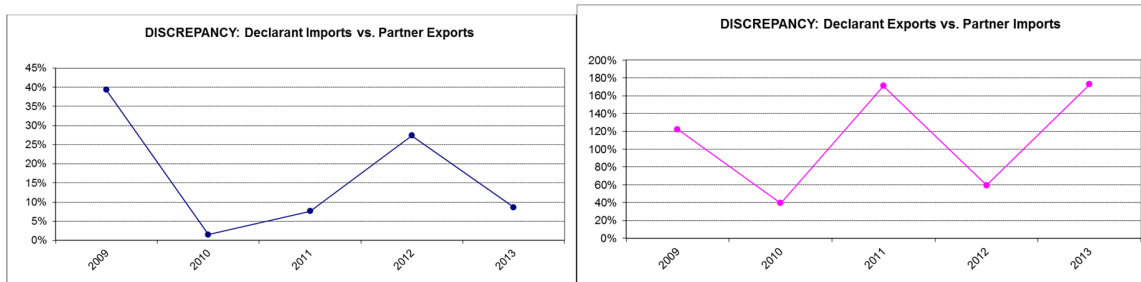
Uočeno odstupanje sa Grčkom:

Dok je asimetrija uvoza prilično dobra u periodu od 2010-2013. godine, asimetrija u izvozu je veoma visoka u 2012. i 2013. godini.

U 2013. godini, **Hrvatska** je sedmi po veličini partner sa Crnom Gorom, što se tiče uvoza, i drugi po veličini partner za izvoz.

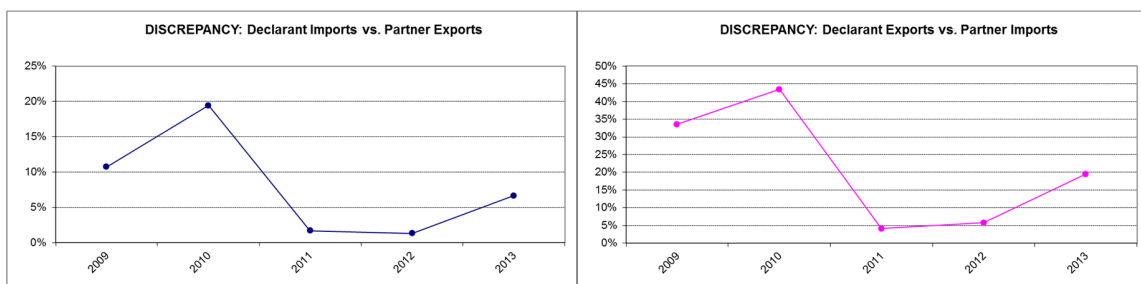
Uočeno odstupanje sa Hrvatskom:

Odstupanje sa Hrvatskom je visoko, naročito za izvoz.

Srbija je prvi partner sa Crnom Gorom i za uvoz i izvoz u 2013. godini.

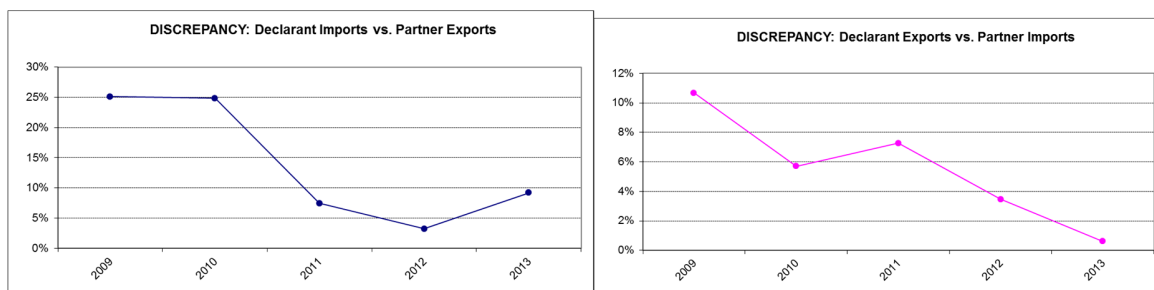
Uočeno odstupanje sa Srbijom:

Asimetrija kod uvoza sa Srbijom je prilično dobra od 2011. godine pa nadalje. Asimetrija u izvozu je prilično visoka u 2009. i 2010. godini.

U 2013. godini, **Bosna i Hercegovina** je četvrti po veličini partner sa Crnom Gorom za uvoz i njen peti po veličini partner kod izvoza.

Uočeno odstupanje sa Bosnom i Hercegovinom:

Asimetrije uvoza su visoke u 2009. i 2010. godini, poboljšavajući se od 2011. godine nadalje, dok su asimetrije izvoza prilično niske i postepeno se poboljšavaju, dok ne dostignu praktično nulu u 2013. godini.

6. Analiza rezultata

Asimetrija sa EU državama članicama:

1. Na strani uvoza, od 2009. do 2013. godine, Njemačka (DE) je jedan od najvažnijih partnera Crne Gore (ME). Odstupanje sa ovim partnerom je konstantno veoma visoko (najniže: 43,6%; najveće: 64,9%). Asimetrija je uvijek negativna (ME prijavljuje više od DE).

Razlog za odstupanje: Zemlja porijekla nasuprot zemlji namjene, "Rotterdam efekat".

Jedan od mogućih uzroka devijacije u podacima mogla bi biti zemlja porijekla nasuprot zemlji namjene i "Rotterdam efekat". INTRASTAT sistem trgovine ne obavezuje da se obezbijedi zemlja porijekla, već samo zemlja uvoza, dolazak robe, dok EXTRASTAT sistem obavezuje unošenje zemlje porijekla. Tako, Crna Gora evidentira uvoz iz Njemačke kao zemlje porijekla, dok je proizvodnja bila u Sloveniji, Italiji i Francuskoj. Njemačka je tipično zemlja gdje je većina prilično visokih odstupanja vjerovatno zbog aplikacije zemlje porijekla za poređenje, tj. mnogi proizvodi njemačkog porijekla su zapravo otpremljeni iz drugih država članica. Pored toga, Rotterdam efekat se može uzeti u obzir za značajnu asimetriju.

Moguće mjere: prvi razlog bi se jedino mogao eliminisati upoređujući zemlju namjene na strani uvoza sa zemljom krajnje namjene na strani izvoza. Pristupanjem Crne Gore EU i zajedno sa implementacijom Intrastat-a, odstupanja zemlje, kao ovo, će biti eliminisana, a Rotterdam efekat će se lakše smanjiti.

Na strani izvoza, iako je prilično nizak nivo odstupanja za EU, neke pojedinačne države članice pokazuju mnogo manje povoljne tendencije (npr. u 2010. godini, odstupanja sa nekim važnim partnerima, kao što je Italija i Grčka, su veoma visoka, kao što je to reflektovano visokim ponderisanim prosječnim odstupanjem.)

Razlog za odstupanje: Jedan od najčešćih razloga je greška u deklaraciji zemlje krajnje namjene. U ovim slučajevima, roba je originalno otpremljena (a izvoz deklarisan) prema Italiji ili Grčkoj, ali na putu pravac se promjenio prema drugoj zemlji koja zauzvrat postaje stvarna zemlja krajnje namjene.

Moguće mjere: daljnje provjere u vezi zemlje krajnje namjene.

2. *Poglavlje 85 (7% ukupnog uvoza) pokazuje a high odstupanje u 2013. godini (63,5%). Na strani izvoza, poglavlja 26, 27 i 87 uvijek pokazuju veoma visoko odstupanje.*

Razlog za odstupanje: Zemlja porijekla nasuprot zemlji namjene, "Rotterdam efekat".

Moguće mjere: Pristupanjem Crne Gore EU i implementacijom Intrastat-a, zemlja odstupanja kao takva će biti eliminisana, a Rotterdam efekat će biti lakše smanjiti.

3. *Roba '89012010' (prekomorski tankeri) nije deklarirana kao uvoz od strane Crne Gore u 2012. godini, već predstavlja 4,6% ukupnog EU izvoza u Crnu Goru.*

Razlog za odstupanje: Mogući razlog bi mogao biti sistem trgovine, npr. Isključivanje različitih carinskih procedura iz sistema specijalne trgovine.

Moguće mjere: Daljnje provjere, redovna analiza i bilateralni sastanci sa relevantnim EU državama.

4. *Roba 87033290 (Automobili i ostala motorna vozila koja su prvenstveno dizajnirana za prevoz ljudi, uključujući vagone i trkače automobile, upotrebljavana "dizel ili poludizel mašina " kapaciteta cilindra > 1.500 cm³.) pokazuje visoko odstupanje uvoza u 2012. godini. Međutim, relevantni naziva 8703 (Automobili i ostala motorna vozila koja su prvenstveno dizajnirana za prevoz ljudi, uključujući vagone i trkače automobile (isklj. motorna vozila naziva 8702)) pokazuje nisko odstupanje (3,0%), ali visoki WAD (30,7%).*

Razlog za odstupanje: Niska asimetrija na nivou naziva sa visokim WAD najčešće ukazuje na pogrešnu klasifikaciju proizvoda.

Moguće mjere: Daljnje provjere, dodatne kontrole od strane carinske službe u vezi sa klasifikacijom roba.

5. *Roba 27101921 (avionsko gorivo, vrsta kerozina koja se samo uvozi iz Grčke) pokazuje visoko pozitivno odstupanje sa strane uvoza i u 2012 i 2013. godini.*

Razlog za odstupanje: Pogrešna klasifikacija proizvoda, slučaj Grčke.

Moguće mjere: Pristupanjem Crne Gore EU i implementacijom Intrastat-a, odstupanja kao ova će se lakše riješavati.

6. *Roba 87033219 (Automobili i ostala motorna vozila koja su prvenstveno dizajnirana za prevoz ljudi, uključujući vagone, with compression-ignition internal combustion piston engine " dizel ili poludizel mašina" kapaciteta cilindra > 1.500 cm³ ali <= 2.500 cm³, ...) pokazuje visoko pozitivno odstupanje kod izvoza u 2012. i 2013. godini.*

Razlog za odstupanje: Pogrešna klasifikacija proizvoda, "Rotterdam efekat".

Moguće mjere: Daljnje provjere, dodatne kontrole od strane Carine whit regards to the classifications of goods. Pristupanjem Crne Gore EU i implementacijom Intrastat-a, odstupanja kao ovo će biti jednostavnije smanjeno.

Asimetrija sa Grčkom:

1. *Poglavlje 27 predstavlja više od 90% ukupnog uvoza iz Grčke u 2011., 2012. i 2013. godini. Nije uočena asimetrija.*

U grčkom izvozu, poglavlje 76 (Aluminijum i proizvodi od aluminijuma) predstavlja više od 97% u vrijednostima tokom godina. Odstupanja su veoma visoka u 2012. i 2013. godini.

Razlog za odstupanje: Triangular trgovina, "Rotterdam efekat".

Aluminijum je vjerovatno uvezen u Grčku iz nekih drugih država koji su samo posrednici, ali koji se u crnogorskim podacima pokazuju kao zemlja krajnje namjene (kao Mađarska, Slovenija, Bosna i Hercegovina i Rumunija). Suma izvoza aluminijuma u 2012. godini u ove države je skoro jednaka asimetriji sa Grčkom. Ukoliko bi svi izvozi aluminijuma bili direktno evidentirani kod Grčke, odstupanje bi bilo samo 0,6% i u 2012. i 2013. godini. Devijacije su bile niske i srednje u periodu od 2009. do 2011. godine.

Moguće mjere: otkrivanje slučajeva triangularne razmjene je prilično komplikovano, ali mogu da pomognu konsultacije sa relevantnim državama.

2. *Robe 27101921 (avionsko gorivo, vrsta kerozina) i 27101947 (Gasna ulja nafte i bitumenoznih materijala sa sadržajem sumpora od > 0,002% ali <= 0,1% prema ponderu (isklj. sadržaje bio dizela, i za tekuću hemijsku transformaciju))pokazuju veoma visoko pozitivno odstupanje za uvoz, za obje godine 2012. i 2013. godinu. Međutim, kada se odstupanje agregira na nivo naslova (2710) odstupanje je veoma nisko (1,9% u 2012. godini i 7,7% u 2013. godini), sa prilično visokim WAD u 2012. godini (16,5%).*

Razlog za odstupanje: Potencijalno pitanje pogrešne klasifikacije.

Moguće mjere: Daljnje provjere, dodatne kontrole od strane Carine u vezi sa klasifikacijom roba.

3. *Roba 76011000 (Aluminijum, nelegirani) iznosi 94,0% od ukupnog crnogorskog izvoza u Grčku u 2012. godini i 99,1% u 2013. godini.*

Razlog za odstupanje: Zemlja porijekla nasuprot zemlji namjene, "Rotterdam efekat".

Moguće mjere: Pristupanjem Crne Gore EU i implementacijom Intrastat-a, odstupanja kao ovo će biti jednostavnije smanjeno.

Asimetrija sa Hrvatskom

1. U 2012. godini, Crna Gora je evidentirala uvoze robe 89012010 (prekomorski tankeri), ali Hrvatska nije zabilježila bilo koji izvoz ove robe.

Razlog za odstupanje: Mogući razlog mogao bi biti sistem trgovine, odnosno korišćenje različitih carinskih procedura za isto kretanje roba koje rezultira uključivanjem ili isključivanjem date transakcije prema specifikaciji sistema trgovine. Na primjer, obje države pokazuju samo uvoz ove robe u 2012. godini, što bi moglo biti posljedica korišćenja različitih carinskih procedura za transakciju inward/outward obrade.

Moguće mjere: Daljnje provjere, redovna analiza i bilateralni sastanci sa susjednim zemljama.

2. U obje 2012. i 2013. godine, robe 25232900 (Portland cement (isključujući bijeli, ili vještački obojen)) i 25239000 (Cement, Ostali hidraulični cementi)) pokazuju značajno pozitivno odstupanje u uvozu Crne Gore. Međutim, odstupanje je veoma nisko na nivou relevantnog naslova (2523) 0,7% u 2012. godini i 0,3% u 2013. godini.

Razlog za odstupanje: Zemlja porijekla nasuprot zemlji namjene i pogrešna klasifikacija.

Moguće mjere: Daljnje provjere, dodatne kontrole od strane Carine u vezi sa klasifikacijom roba.

3. Roba 76011000 (Aluminijum, nelegirani) iznosi 96,0% ukupnog izvoza Crne Gore u Hrvatsku u 2012. godini i 95,4% u 2013. godini. Međutim, Hrvatska skoro ništa nije evidentirala od uvoza ove robe iz Crne Gore.

Razlog za odstupanje: Zemlja porijekla nasuprot zemlji namjene.

Moguće mjere: Daljnje provjere, dodatne kontrole od strane Carine u vezi sa klasifikacijom roba. Pristupanjem Crne Gore EU i implementacijom Intrastat-a, odstupanja kao ovo će biti jednostavnije smanjeno.

4. U 2012. godini, Hrvatska je zabilježila uvoz robe 89012010 (Prekomorski tankeri), dok Crna Gora nije zabilježila bilo kakav izvoz ove robe u Hrvatsku.

Razlog za odstupanje: Mogući razlog mogao bi biti uključivanje/isključivanje različitih carinskih procedura u/iz sistema specijalne trgovine. Crna Gora je zabilježila ovaj promet sa Hrvatskom kroz carinsku proceduru 31 53, koji nije dio sistema specijalne trgovine u skladu sa čim crnogorski spoljnotrgovinski podaci se obrađuju (stvarna aktivnost koja daje porast u kretanju roba je restauracija tankera, tj. popravka koju bi trebalo isključiti iz ITGS-a).

Moguće mjere: Daljnje provjere, redovna analiza i bilateralni sastanci sa susjednim zemljama.

Asimetrija sa Srbijom:

1. *Roba 27160000 (električna energija) pokazuje visoko pozitivno odstupanje u 2012. godini crnogorskog uvoza. Odstupanje za ovu robu na strani izvoza je takođe visoko u 2012. i 2013. godini.*

Razlog za odstupanje: Odstupanje koje utiče na izvoz Crne Gore i uvoz Srbije su metodološke prirode, tj. korišćenje različitih sistema trgovine i različitih carinskih procedura kao dio sistema trgovine. Drugi razlog mogle bi biti određene pozajmice električne energije, koje nisu evidentirane preko carinskih deklaracija.

Moguće mjere: daljnje metodološko usklađivanje da bi se prilagodili sistemi trgovine kako bi se riješio problem pozajmice električne energije.

2. *Roba 30049000 (ljekovi koji se sastoje od mješanih ili nemiješanih proizvoda za terapijske ili profilaktičke svrhe, pakovani u izmjerene doze "uključujući one u obliku transdermalne administracije" ili u oblicima ili pakovanjima za prodaju na malo (isklj. lijekove koji sadrže antibiotik) pokazuje značajno pozitivno odstupanje u izvozu, u 2012. i 2013. godini.*

Razlog za odstupanje: Zemlja porijekla vs. zemlja namjene. Često se dešava da je roba deklarirana za izvoz prema zemlji planirane namjene, ali na putu pravac se promjenio, a proizvodi su konačno uvezeni u drugu zemlju. Pošto je primjećen veći dio asimetrije sa Srbijom, razlog može biti takođe metodološke prirode, naime uključivanje/isključivanje različitih carinskih procedura u/iz ITGS.

Moguće mjere: Daljne metodološko usklađivanje.

Asimetrija sa Bosnom i Hercegovinom:

1. *Roba 27160000 (Električna energija) pokazuje visoko pozitivno odstupanje i u 2012. i 2013. godini u uvozu Crne Gore.*

Razlog za odstupanje: Uzroci odstupanja su metodološke prirode, tj. korišćenje različitih sistema trgovine i različitih carinskih procedura kao dio određenog sistema trgovine. Drugi razlog mogle bi biti određene pozajmice električne energije, koje nisu evidentirane u carinskimdeklaracijama.

Moguće mjere: Daljne metodološko usklađivanje da bi se uskladili sistemi trgovine i da bi se riješio problem pozajmice električne energije.

2. *Roba 41012010 (Cijele krupne i sitne goveđe kože nedijeljene , mase po koži do 8 kg kada su suve, do 10 kg kad su suvo-soljene, ili do 16 kg kada su svježje, zelene (mokra soljene) ili drugačije konzervisane: svježje) pokazuje visoko pozitivno odstupanje na strani izvoza.*

Razlog za odstupanje: Pitanje pogrešne klasifikacije.

Moguće mjere: Daljnje provjere, dodatne kontrole od strane Carine u vezi sa klasifikacijom robe.

7. Zaključci

Glavna svrha mirror analize je da se identifikuju pitanja od izazova i da se poboljša kvalitet i uporedivost podataka, makar do određenog nivoa. Pomoć je statističarima da prikupe određene informacije o toku događaja koji se često skrivaju iza tih podataka. Kada se odstupanja ne mogu eliminirati, statističarima uveliko pomaže dublje razumijevanje razloga, kada se dođe do trenutka da korisnicima treba objasniti zašto podaci, koji bi trebali biti isti, su na kraju različiti.

Ipak, upoređivanje spoljnotrgovinskih podataka nije najčešće jednostavan zadatak, dajući brojne moguće razloge koji stoje iza toga, kao što se to navodi u Poglavlju 4. Svakako lista nije iscrpna; samo sumira najčešće faktore. Česte promjene koje se mogu uočiti u praktičnim načinima sprovođenja trgovinskih transakcija zbog profita kojima se maksimiziraju naponi trgovinskih operatera, često donose nove razloge asimetrije. Većina ovih promjena je isprovocirana transformacijama pravne prirode, kada se moraju određene stare prakse trgovine izostaviti, a novi načini se mogu pronaći.

Asimetrije mogu biti zbog metodologije, kao i zbog grešaka u podacima. Većina metodoloških razloga, kao integralni dijelovi sistema ITGS, se ne mogu eliminirati, samo otkriti i objasniti. Kao suprotnost, najpoželjnija je korekcija grešaka u podacima.

U vezi sa crnogorskim podacima, predviđeno je da su najznačajniji metodološki razlozi izbor zemlje partnera za analizu, "Rotterdam efekat", a razlike u carinskim procedurama su uključene u sistemima trgovine. Razlike između CIF i FOB vrednovanja će vjerovatno samo uzrokovati veću asimetriju kada se sprovodi mirror analiza sa dalekim partnerima; druge IPA zemlje i značajne EU države članice uključene u trenutnu studiju su blizu Crnoj Gori. Najčešći slučajevi su među alternativama pogrešnih podataka kojima se izvještavaju pogrešne klasifikacije roba na obje strane.

Iako je analiza pokazala nisku asimetriju sa EU kao cjelinom, na nivou zemlje najveće odstupanje je zabilježeno na strani izvoza u 2012. godini. Razlike su uglavnom uzrokovane dvjema robama aluminijuma koji je uvezen u Grčku iz druge države članice (zbog zemlje namjene i/ili triangularne trgovine) i prekomorskim tankerima sa Hrvatskom (obje zemlje prikazuju samo uvoz ove robe kao rezultat korišćenja različite carinske procedure).

Kada se asimetrija posmatra u terminima vrijednosti, nije iznenađujuće da se najznačajnije razlike pojavljuju sa zemljama koje imaju najveće vrijednosti trgovine sa Crnom Gorom. Na primjer: nakon što je Hrvatska, koja je bila tradicionalno jedan od glavnih partnera Crne Gore, pristupila EU u 2013. godini, odstupanje sa EU je počelo da raste.

IZDAJE: Zavod za statistiku (MONSTAT)

Podgorica, IV Proleterske br. 2

Tel: +382 20 230 811; Fax: 382 20 230 814

E-mail: contact@monstat.org Web Site: www.monstat.org